

A patrisztikus teológiai antropológia klasszikusnak számító, évszázadok óta tudományos történeti-filológiai-kritikai módszerekkel tanulmányozott problémakör. Jelen pályázat célja az volt, hogy a témát a bevett eljárásokon túl, a kortárs fejleményekkel összhangban ezek részletező-analitikus oldalának további erősítésével, részben pedig új, interdiszciplináris jellegű szakterületek és elméletek legitim módszereivel vizsgálja meg egy tíz főből álló kutatócsoport. Konzorciális jellegű, kizárólag dologi ráfordítású költségvetéssel dolgozó projektről van szó, amelyben személyi kiadások fedezésére még a külföldi tartózkodások napidíjaira járó juttatásokat sem vettünk igénybe. A résztvevők kisebb részterületeken, az i.sz. II-VII. sz. intervallumban működő olyan görög, latin, kopt és szír nyelven író szerzőket, irányzatokat illetve műveket vizsgáltak meg, fordítottak és értelmeztek, amelyek nyilvánvaló antropológiai relevanciával bírnak (gnózis, Iraeneus, Alexandriai Kelemen, Órigenész, Theodórosz, Augustinus, Ambrus, Hitvalló Maximosz, neoplatonisták), illetve e keresztény antropológiai hagyomány továbbélését kísérik nyomon. A kutatócsoport tagjai a tervben megfogalmazottaknak megfelelően külföldön és Magyarországon – itthon mindenekelőtt a Magyar Patrisztikai Társaság konferenciáin – ismertették eredményeiket, publikálták azokat monografikus, magyar és idegen nyelvű szakcikk, bevezetéssel és magyarázó jegyzetekkel ellátott fordítások formájában.

A továbbiakban a projektben résztvevő kollégák ide kapcsolódó tevékenységét ismertetem, a projektvezető, a senior kutatók és kutatók sorrendben, majd néhány – a projekt lebonyolításával kapcsolatos – magyarázó jegyzettel zárom le a szakmai beszámolót.

Somos Róbert

Nekem, a projekt vezetőjének, a tevékenységem a pályázat szervező és adminisztratív lebonyolításán túl a következőkben foglalható össze:

Feladatomban az volt, hogy a patrisztikus teológiai antropológia órigenészi formáját, mindenekelőtt Órigenész és Rufinus tevékenységén keresztül, kutassam. Fordítási tevékenységként Órigenész *János-evangélium kommentárjának* első és második könyve magyarázatát vállaltam. Az első könyvből egy részletet közöltem az azóta megszűnt *Kathekón* c. folyóiratban (lásd a közlemények listáját). A projekt kétszeri meghosszabbítása lehetővé tette, hogy a vállaltakon túl a negyedik és ötödik könyv hosszabb fragmentumait, továbbá a fennmaradt hatodik, tizedik, tizenharmadik, tizenkilencedik, huszadik és huszonnyolcadik könyv fordítását is elkészítsem. Így jelenleg – immár a program lezárása után – az utolsó, harminckettedik könyv fordítását végzem. A kétkötetesre tervezett mű kiadása – szerencsés esetben – akár már 2016-ban megtörténhet.

Monografikus jellegű vállalat ugyan nem tettem, 2011-ben azonban *Logika és érvelés Órigenész műveiben* címmel (Kairosz Kiadó, Budapest) 248 oldalas könyvet jelentettem meg az általam és Heidl György által sorozatszerkesztett *Catena* sorozatban. A további évek kutatómunkája során – éppen az antropológiai szempont előtérbe helyezésével – elkészítettem a kötet angol nyelvű verzióját, amely jelentősen eltér a magyar változattól. A *Logic and Argumentation in Origen* című munka a münsteri egyetem teológiai fakultásán működő

professzor, Alfons Füst sorozatkiadásában – a szakterület nemzetközileg kiemelkedő színterén - az Adamantiana sorozat 7. köteteként jelent meg az Aschendorff Verlagnál 2015-ben.

A munka fő célkitűzése az volt, hogy megvilágítsa Órigenésznek a viszonyát egy antik filozófiai diszciplínához, a logikához. Azért választottam ezt a témát, mert a szakirodalom eddig erre a kérdéskörre tágabb összefüggésben nem figyelt fel, illetve Órigenész logikai jellegű szövegeit jórészt a nyelvészet körébe utalták a szerző tagadhatatlanul markáns exegetikai beállítottsága miatt. A terület feltérképezése a legkisebb logikai természetű egységtől (homonímia-elmélet) a legkomplexxebb (paradoxonok) mellett a források kérdésében is új utat kerestem, amennyiben az eddig elfogadottnak számító, sztoicizmust előtérbe helyező forrásmegjelölés helyett a középplatonizmus lényegi jelentősége mellett érveltem. Ugyan nem magától értetődő, és nagyon is nehezen bizonyítható, hogy a logikáról vallott elgondolásoknak teológiai következményeik lehetnek, és nem könnyen látható be az sem, hogy egy formális filozófiai diszciplína közelebbi vizsgálata kulcsot adhat egy-egy görögöktől kölcsönzött filozófiai motívum gondolati helyiértékének megállapításához, mégis azt próbáltam igazolni, hogy Órigenésznek a görög filozófiához fűződő kapcsolatát úgy érdemes vizsgálni, hogy először a logikát vesszük szemügyre. Számos közvetítés révén lehetséges csak teológiai relevanciája a logikával kapcsolatos nézeteknek, és a gondolatok intellektuális minőségének értékelését is csak számos lépcsőn áthaladva kísérelhetjük meg, amely lépcsők közül az egyik első a logikához kapcsolódik.

Az OTKA-projektben nem volt tervezhető az, hogy Órigenész huszonkilenc Zsoltár-homíliáját 2012-ben megtalálják, és a transzskribált verziót eljuttassák a nemzetközi szinten ismert szakemberekhez. A 2015-ben kiadott művet már 2012 óta kutathattam, külföldön és itthon előadásokat tarthattam antropológiai szempontból releváns szövegeiről és publikálhattam is róla.

A projekt keretében tartott konferenciaelőadások jegyzéke:

1. Platón *Politicus*ának isteni kormányosa Alexandriai Kelemennél. 2010. május 20. Pécs. IX. Magyar Ókortudományi Konferencia.
2. A történeti tények problémája Órigenész *Contra Celsum*ában. Szeged, 2010. május 27. *Az egyháztörténet módszertana, története és perspektívái* c. konferencia.
3. Strategy of argumentation in Origen's *Contra Celsum*. Aarhus-Ebeltoft, 2010. június 1. *Invention, rewriting, usurpation. Discursive fights over religious traditions in antiquity. 31 May – 4 June*. Konferencia az Aarhusi Egyetem szervezésében.
4. A platóni *Államférfi* mítosza Alexandriai Kelemennél. Kecskemét, 2010. június 26. *A Tízparancsolattól a Szeretethimnuszig. Etikai tanítás az ókeresztény korban*. A Magyar Patrisztikai Társaság X. konferenciája.
5. Werner Jaeger and the Alexandrian Christian tradition. San Marino, 2010. szeptember 23. *“Pensiero classico e cristianesimo antico” A cinquant'anni dalla pubblicazione del volume di W. Jaeger, “Cristianesimo primitivo e paideia greca” (1961)*. Szeminárium a La Fondazione internazionale Giovanni Paolo II és több olasz egyetem szervezésében.

6. Zsidóságkép Órigenész írásaiban. Budapest, 2010. október 27. *A dialógus sodrában. Új perspektívák és kihívások a zsidó-keresztény dialógusban*. Konferencia a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Kara szervezésében.
7. Werner Jaeger és a keresztény *paideia*. Eger, 2010. november 12. *Az egyetem eszméje az európai eszmetörténeti tradícióban*. Konferencia az egri Eszterházy Károly Főiskola szervezésében.
8. Numéniosz és Alexandriai Kelemen. Pécs, 2011. április 27. *Kerényi 18*. A PTE Kerényi-Szakkollégium rendezvénysorozatának megnyitó előadása.
9. Az órigenészi misztika kérdéséhez. Budapest, 2011. május 20. *Misztika és antropológia az antik és középkori kereszténységben*. Konferencia a PTE és a Károli Gáspár Református Egyetem szervezésében.
10. A Szentlélek és a hazug paradoxonának megoldása Órigenésznél. Kecskemét, 2011. július 1. *Szentség és Szentlélek az ókeresztény kultúrában*. A Magyar Patrisztikai Társaság XI. konferenciája.
11. Is the Handmaid Stoic or Middle Platonic? Some Comments on Origen's Use of Logic. Oxford, 2011. augusztus 11. *Sixteenth International Conference on Patristic Studies*.
12. Férfi és nő Sextus gnómaiban. Tihany, 2012. június 29. *Férfi és nő az ókori kereszténységben*. A Magyar Patrisztikai Társaság XII. konferenciája.
13. Divine and human *logos* in Origen's theory of knowledge. Bologna, 2012. november 15. *Il Logos di Dio e il logos dell'uomo. Conzezioni antropologiche nel mondo antico e riflessi contemporanei*. Konferencia a Alma Mater Studiorum Bolognai Egyetem és az Associazione PATRES szervezésében.
14. Sentences as elements of *philosophia moralis*: Adaptations of a pagan literary form in the works of Rufinus of Aquileia. Budapest. 2013. március 7. *Pagans and Christians in the Late Roman Empire. New evidence, new approaches, (4th-6th centuries)*. Konferencia a CEU és a PTE szervezésében.
15. Innatism and *logoi spermatikoi* in Origen. Budapest, 2013. március 9. *Örök eszmék és eszmei magvak Szent Tamásnál*. A magyarországi Aquinói Szent Tamás Társaság konferenciája.
16. A politikai közösség formái Órigenésznél. Nyíregyháza, 2013. június 29. *Vallás és hatalom az egyházatyák korában*. A Magyar Patrisztikai Társaság XIII. konferenciája.
17. The question of the innate ideas in Origen. Aarhus, 2013. augusztus 30. *Colloquium Origenianum Undecimum*. Tizenegyedik nemzetközi Órigenész-konferencia az Aarhusi Egyetem Teológiai Kara szervezésében.
18. The problem of the rational faith in Origen with special emphasis on the newly rediscovered Homilies on Psalms. Nyíregyháza, 2013. szeptember 12. *Traditio fidei in ecclesia antiqua* c. konferencia a római Instituto Patristico Augustinianum és a nyíregyházi Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola szervezésében.
19. Az önformálás filozófiai-etikai dimenziói a patrisztikus hagyományban. Eger, 2013. november 14. *Teória és praxis – az önformálás filozófiai-etikai dimenziói* c. konferencia az egri Eszterházy Károly Főiskola szervezésében.
20. The place of *philosophia moralis* in Rufinus' translation project. Portogruaro (Veneto) 2013. december 7. *L'Oriente in Occidente. L'opera di Rufino di Concordia* c.

konferencia a Gruppo Italiano di Ricerca su origine e la Tradizione Alessandrina és a Facoltà Teologica del Triveneto szervezésében.

21. A Hadot-féle lelkigyakorlatok kérdése a görög patrisztikában. Filozófiai lelkigyakorlat Thaumaturgosz Szent Gergely *Köszöntőbeszédében*. Budapest, ELTE, 2014. május 22. XI. Magyar Ókortudományi Konferencia.
22. A vesék Órigenész Zsoltár-homíliáiban. A Tizenötödik zsoltár hetedik versének értelmezése. Esztergom, 2014. június 27. Test és társadalom a patrisztikus korban. A Magyar Patrisztikai Társaság XIV. konferenciája.
23. Órigenész a politikai hatalomról. Pécs, 2014. szeptember 10. A hatalom művészete és a művészet hatalma. A Pécsi Akadémiai Bizottság II. Szakbizottság, Filozófiai Munkabizottságának konferenciája.
24. Hogyan eszményíti Dávidot Órigenész? Pécs, 2015. június 25. *Eszmény és eszményítés az egyházatyák korában*. A Magyar Patrisztikai Társaság XV. konferenciája.
25. Origen on the kidneys. Oxford, 2015. augusztus 14. *Seventeenth International Conference on Patristic Studies*.

Publikálásra elfogadott tanulmányok:

„Plato, Numenius and Clement of Alexandria on the divine steersman” *Acta Antiqua Scientiarum Academiae Hungariae*.

„Origen on the Kidneys.” *Studia Patristica, Papers of the Seventeenth International Conference on Patristic Studies in Oxford*. Uitgeverij Peeters, Leuven-Párizs-Walpole, Ma.

Bugár István

A vállalt forrásgyűjtemény és a tanulmány egy monográfiában (*Szabadság, szeretet, személy: Az ókeresztény teológia antropológiai vetülete* – adatait lásd a közlemények rovatban) jelentek meg, egy terjedelmesebb tanulmánnyal (104 oldal), és egy a vállalathoz képest részben eltérő szövegeket tartalmazó, szintén terjedelmesebb jegyzetelt forrásgyűjteménnyel (261 o.). A tervezett tanulmánykötet az OTKA projektben nem szereplő, és a költségvetés-csökkentés miatt bevonásra nem került résztvevők kontribúciójának elmaradása miatt nem valósult meg.

A szabadság fogalma kapcsán alapvető, hogy itt a görög forrásokban autonómiáról, döntésképeségről van szó, amelynek ágense az ember, illetve az emberi értelem, és nem akaratszabadságról – annak kanti fogalma szerint, mintha szabad észlényként a noumenon világának lakói lennének, akiknek a szelleme minden determináló késztetéssel szemben szabad - vagy éppen ágostoni értelemben, mintha a *voluntas* önálló mentális döntéshozó képességünk lenne. Bugár István elemzései nyomán világossá válhat, hogy néhány magyar fordítás megoldása revízióra szorul, az „akaratszabadság” kifejezést ezekből érdemes lenne eltávolítani. A világban tapasztalt rossz és az isteni jószág együttes állítása a görög filozófiai tradíció alapján a keresztény szerzőknél is a szabad döntés irányában kereste a feloldást legalább Juszminosz óta. A kötetben közölt hosszabb szöveg két szerzőhöz kapcsolható: Órigenészhez és Aranyszájú

Szent Jánoshoz. Órigenész a Teremtés könyvéhez, a Zsoltárokhoz és a Római levélhez írt kommentárjainak Nagy Szent Vazul és Nazianzoszi Szent Gergely által a Philokaliába beválogatott szemelvényeivel van jelen – az isteni előretudásnak és emberi szabadságnak egy elméletileg felettebb cizellált egyeztetési kísérletével, amelynek szálait és problémáit Bugár megmutatja a Bevezetőben. Aranyszájú Szent János Máté- és János-evangéliumi homíliákkal, továbbá páli levelek magyarázatával van jelen masszívan a kötetben. Többek között ő bontja ki a klasszikus *szünergeia* eszméjét az isteni gondviselés és emberi igyekvés együttműködéséről, amelynek elemzését a szemelvények szerzőin túl az egész patrisztikus irodalmi örökség optikájából rajzolja fel a bevezető.

Ugyanígy a szeretet fogalma kapcsán is alapvető Bugár Istvánnak az a nyelvészeti ihletésű kiindulópontja, hogy a „szeretet” *philia* első megközelítésben nem érzelem, hanem tudatos beállítódás, és hogy négy különböző szótó (*phil. agap. era. sterg.*) jelentésspektusainak kapcsolata során bomlik ki egy érzelmi, ám tudatos irányultság koncepciója a patrisztikus forrásokban. A válogatott szövegek Philontól, Aphrahattól és Aranyszájú Szent Jánostól, illetve az Aranyszájú gyűjteményből, továbbá Gabalai Szevériánosztól, Szír Szent Izsáktól és Hitvalló Szent Maximosztól valók. Ez a gyűjtemény-rész nem nagyon lett volna elkészíthető a szír anyag fordítása nélkül, amely a biblikus hagyományhoz való szorosabb szó szerinti kötődésről tanúskodik.

Ha azt mondjuk, a szabadság felfogása a görög bölcséleti irodalomban gyökerezik, a szeretet értelmezése hasonlóképpen, de attól olykor már erősen elrugaszkodik, úgy a személy fogalma esetében már arról beszélhetünk, hogy ez ízig-vérig önálló keresztény teológiai koncepció, amelynek persze szintén megvannak bizonyos filozófiai előzményei Szókratésznél, a platóni corpus *I. Alkibiadész*ének szövegében és másoknál, ezek azonban inkább csak egy tudományos rekonstrukció eredményeképpen érzékelhetők számunkra, és nem olyan egyértelmű irodalmi reminiscenciák révén, mint pl. Platón *Lakomájának* Erósz-koncepciója a patrisztikus *Énekek éneke*-magyarázatokban. A bevezető részletesen elemzi a személyfogalom kialakulását és annak szentháromságtanban előtérbe kerülő csomópontjait. Érvényre juttatja a komplexitásnak azt a követelményét is, hogy az írott források mellett folyamatosan tekintettel kell lennünk a tárgyi emlékekre, különösképpen a keresztény művészet alkotásaira. A forrásgyűjteményben két igen jelentős szöveg fordítására vállalkozott ebben a szekcióban Bugár István: Hippolitosz *Noétosz ellen* írt vitairatára és Nüsszai Szent Gergely Ablabioszhoz címzett rövid értekezésére: Ne gondoljuk, hogy három Istenről beszélünk. Az előbbi Noétosz patripaszszionista nézeteit veszi górcső alá és szedi ízekre, az utóbbi a triteizmus Szküllája és a Fiú és Szentlélek istenségét tagadó szélsőséges arianizmus Kharüdisze között hajózva fejt ki az egy *uszia* három *hüposztaszisz* koncepcióját.”

A projektben vállalt feladatain Bugár István folyamatosan dolgozott, a Magyar Patrisztikai Társaság 2016. 06-30-07.02 megrendezésre kerülő konferenciáján kívánja előadni új eredményeit, és írott változatát a *Studia Patrum* sorozatban az OTKA szám feltüntetésével megjelentetni. Mindezen felül a projekt keretében még 3 angol, 1 francia és 7 magyar tanulmánya jelent meg, és 1 további kétszerzős angol nyelvű áll megjelenés alatt.

Konferenciaelőadások (2010-15):

- 1) „Pseudo-Aristotle, *De mundo* c. 5. and the *dynamis*-theory” 6th Rhizai Conference (SEAAP), Rethymno, 4-6 June 2010.
- 2) "Dominus Legem dat: Quam et cui?" *A Tízparancsolattól a Szeretethimnuszig: etikai tanítás az ókeresztény korban: A Magyar Patrisztikai Társaság X. konferenciája az ókori kereszténységről*, Kecskemét, 2010. június 26-28.
- 3) "Aristoteles Maccabaeus: a 4Mak és az arisztotelészi pathológia" *Nikomakhoszi etika* A Magyar Filozófiai Társaság Ókori és Középkori Filozófia Szekciójának III. konferenciája, Piliscsaba 2011. április 28-29.
- 4) „Ne fessd az angyalt a falra!” Szent szárnyak suhogása – angyalok az ókorban: Az Öt Templom Fesztivál és a Katekhón folyóirat műhelykonferenciája, Győr 2011. május 12-13.
- 5) "Can theological language be logical? The case of 'Josipe' and Melito" XVIth International Patristic Conference, University of Oxford, 6-13 August, 2011.
- 6) „Ördög és pokol” *Erőszak, bűn, büntetés* Az Öt Templom Fesztivál és a Katekhón folyóirat műhelykonferenciája, Győr 2012. május 12-13.
- 7) „Homousios tói andri” *Férfi és nő az ókori kereszténységben* A Magyar Patrisztikai Társaság 12. konferenciája, Tihany, 2012. június 28-30.
- 8) „A synergetic concept of autonomy and personhood” *Identity and Self-respect* June 6-8, 2013, University of Debrecen.
- 9) „Hippolitosz Nagy Konstantin előtt és után” *Vallás és hatalom az egyházatyák korában* A Magyar Patrisztikai Társaság XIII. konferenciája az ókori kereszténységről, Nyíregyháza, 2013. június 27–június 29.
- 10) „‘Antropomorf’ teológia, negatív teológia, paradox teológia a II-III. század kisézsiai és római keresztény szerzőinél” Istenfogalom és istenérvek a világ filozófiai hagyományaiban, KGRE 2014. 05. 9-10.
- 11) "A szabadság születése – és életben maradási esélyei" „Kereszténység – nemzet – szabadság” tudományos konferencia, Budapest, Párbeszéd Háza, 2014. 10. 11.
- 12) „Melitón és a test” (*Test és társadalom a patrisztikus korban*, a Magyar Patrisztikai Társaság XIV. konferenciája, Esztergom 2014.06.26-28.
- 13) „Az eszményi eretnek: hereziológia a III. század elején” a Magyar Patrisztikai Társaság XV. konferenciája, Pécs, 2015.06.25-27.
- 14) „Melito and the Body” XVIIth International Conference of Patristics, Oxford, 2015.08.10-14.

Heidl György

Heidl György a pályázatban azt vállalta, hogy megír két terjedelmesebb magyar és két angol nyelvű tanulmányt antropológia és imádság, liturgikus antropológia témában az ókeresztény kor szerzőinek munkásságát vizsgálva, továbbá, hogy lefordítja Szent Ágoston Vallomásainak 1., 2. 8. és 12. 13. könyveit, valamint Szent Ambrus *De Isaac vel anima* c. munkáját magyarra. A pályázat időtartama több okból meghosszabbodott, ezért nem csak ezeket sikerült teljesíteni, hanem a vállaltnál jóval több publikációja jelent meg a kutatási témában. A kutatás első

időszakában Szent Ambrus műveit vizsgálta, elsősorban a *De Isaac et anima* c. könyvét, amely egy Énekek Éneke magyarázat kidolgozott teológiai antropológiai háttérrel és liturgikus-szakramentális teológiával. A kutatási eredményeknek és következtetéseinek jelentős részét publikálta az *Érintés* c. könyvében. Később lefordította a *De Isaac*-ot és folyamatosan kommentárt írt hozzá, ami önálló köteté nőtte ki magát, valamint egy nemzetközi konferencián, Dániában, plenáris előadást tartott róla angolul. A konferenciakötet 2016. áprilisában jelent meg. Időközben Ambrus szociális tanítása is felkeltette az érdeklődését, amiről írt egy magyar nyelvű tanulmányt, és angol nyelvű előadást tartott róla Rómában egy nemzetközi konferencián. Ez hamarosan szerkesztett változatban is megjelenik. A kutatási időszak második felében inkább Szent Ágostonnal foglalkozott. Az érdekelte, hogy miképpen tanította, formálta Ágoston a keresztségre jelentkező felnőtteket a felkészítési időszakban. Ennek a folyamatnak, a módszertannak és az alkalmazott technikáknak alaposan kidolgozott formájáról tanúskodnak Ágoston keresztségi homíliái. A cél a teljes ember átalakítása, formálása, személyiségének alakítása volt liturgikus-szakramentális kontextusban. Erről végül könyv született: Heidl György: *Lelki alakformálás. Szent Ágoston beavató beszédei*. Keresztény Örökség Kutatóintézet-Kairosz Kiadó, Pécs-Budapest, 2015. Ehhez kapcsolódóan az ágostoni Vallomások 1., 2. 12. 13. könyvek fordítása elkészült, kéziratban vannak. A 8. könyv helyett viszont egy egész homíliasorozatot fordítása történt meg, ami a fentebbi kötet gerincét képezi.

A könyv főcíme: *Lelki alakformálás*. Heidl címválasztása, és a magyarázatai során példaként felhozott modern jelenségek vizsgálata, és újszerű kifejezések alkalmazása mutatja az évek óta tartó, különböző műfajok keretei között megvalósított próbálkozásait, amelyek a kereszténység lényegi, spirituális üzenetét a ma emberének igyekszik hiteles módon közvetíteni. Könyvének alapintuíciója, hogy az ókori keresztény kultúra rendelkezik azzal az erővel, ami a ma számára is hiteles életformaként mutatja be a Krisztus-hitet.

A bevezető tanulmányban és a lefordított szövegekben a beavatási folyamat kezdetét a konverzió, illetve az iskolaválasztás jelenti, végpontját pedig húsvét utáni második vasárnap. A folyamatot Heidl két részre tagolja, a szoros értelemben vett felkészítés és a húsvéti beszédek szakaszaira.

A keresztény beavatás tagolt folyamatának viszonylag egyszerűen áttekinthető bemutatása még akkor is nehéz feladat, ha a szerző ennek egy konkrét változatát tartja szem előtt, és tudatosan korlátozza témáját, ahogyan azt Heidl is teszi. A mellett érvel, hogy a legkorábbi katekézis-magyarázatok nem sokkal korábbiak Szent Ágostonnál.

Maga Szent Ágoston is több művet szentel a keresztségre váró vagy éppen frissen megkeresztelkedett hívek oktatásának, amelyek közül Heidl korábban már lefordította *A hit és Hitvallás* (*De fide et symbolo*), *A keresztény küzdelem* (*De agone christiano*) és a *Beszéd a Hitvallásról a hitjelölteknek* (*Sermo de symbolo ad catechumenos*) című munkákat (Szent Ágoston: *Magyarázatok a hitvalláshoz*, Paulus Hungarus-Kairosz, Budapest, 2003). Ezen túl számos egyéb tudományos közleményének vannak olyan vonatkozásai, amelyek tárgyalhatók és tárgyalandók a beavatási folyamat kapcsán. Emiatt talán a legnehezebb feladatok közé tartozik a beavatás olyan fajta nyomon kísérése, amely kellően tömör, világos irányt mutat, ugyanakkor megfelelően komplex. Heidl a beavatási folyamat főbb elemeit felidéző Ágoston-beszédek elé rövid, lényegre törő bevezetőt állít, ismerteti a datálásra vonatkozó álláspontokat – mégpedig

tipográfiaiilag elkülönített formában – és tekintettel van az antik művészettörténet forrásértékére is, így az ókori keresztény művészet számos, a téma szempontjából releváns darabjának reprodukcióját is tartalmazza a kötet. Alapvetően természetesen szövegekről van szó, mégis ki kell emelni, és a szerző ki is emeli a szóbeliség, a látvány és konkrét cselekményben való részvétel szempontjait, ezzel teremtve meg egy kellően artikulált, ugyanakkor tudományos értelemben szolid, mégsem túlbonyolított kép kialakulásának lehetőségét az olvasóban.

Heidl a bevezetésben mindenekelőtt az antik filozófiai iskolák gyakorlatának összefüggésében mutatja meg, milyen jelentősége van a morális előkészítésnek, tudatformálásnak, a gyakorlásnak, memorizálásnak, s az ezeket elősegítő retorikai-stilisztikai megoldásoknak.

A születő kereszténység a misztériumvallásoktól eltérően missziós küldetéssel könyv-vallás, így a misztérium kapcsán a közölhetőség és nem közölhetőség, írott szöveg és szóbeliség vonatkozásában bizonyos ambivalencia figyelhető meg. Itt is létezik misztérium, titok, az eukarisztia és annak értelme, amiről a jelöltek nem beszélhetnek, még ha Szent Ágoston ezekben a beszédeiben nem is hangsúlyozza a titkos jelleget. Heidl György Kendeffy Gáborral együtt elvégezte a Studia Patrum IV. kötet szerkesztési munkálatait. Ez is megjelent az OTKA-támogatás tényének feltüntetésével.

Heidl György D. Tóth Judittal együtt elvégezte a Studia Patrum V. kötet szerkesztési munkálatait. Ez is megjelent az OTKA-támogatás tényének feltüntetésével.

Kendeffy Gábor

Kendeffy Gábor fő célkitűzése a latin nyelvű patrisztikus antropológia kutatása volt. Mindenekelőtt Augustinus és Lactantius műveit vizsgálta, és számos nemzetközi és hazai konferencián adott elő a témában. Ezeknek az előadásoknak az írott változata meg is jelent, kivéve a 2011-es oxfordi Lactantius-előadásának szövegét, amely egy olyan work shop keretében hangzott el, amelynek szerzői nem gondoskodtak az írott verziók publikálásáról.

Augustinus kapcsán a szabad döntés elmélete, az értelmi magvak teóriája, Lactantius viszonylatában a rossz pozitív szerepe és az isteni provisentia összefüggései álltak kutatásai homloketében.

Kendeffy Gábor Heidl Györggyel együtt elvégezte a Studia Patrum IV. kötet szerkesztési munkálatait. Ez is megjelent az OTKA-támogatás tényének feltüntetésével.

Odrobina László

Odrobina László az OTKA-projekt kezdése után nem sokkal, 2010-ben szakképzésért és felnőttképzésért felelős helyettes államtitkári kinevezést kapott a Nemzetgazdasági Minisztériumban, így kutatási tevékenysége háttérbe szorult. A projekt keretében támogatást nem vett igénybe, és minimális szabadidejében az ösztöndíjas házasság-jog patrisztikus utóéletével, a férfi-nő kapcsolat vallási, társadalmi és kulturális kontextusával foglalkozott a

patrisztikus antropológia vonatkozásában. Eredeti terve, a negyedik századi keresztény császárok iskolapolitikájának feldolgozása nem valósult meg.

Tóth Péter

Tóth Péter kézirati kutatásait 2010-től jórészt Londonban folytatta, ahol először King's College London munkatársa volt, jelenleg The British Library kutatója. Értelemszerűen így az OTKA dologi támogatásból egy London-Oxford buszjegy kivételével nem részesült.

Tóth Péter alapvető kutatásokat folytatott Lükopoloszi Szent János hagiográfiai dossziéjával és a Historia Lausiaca gyűjteményével kapcsolatban. A Szent Antal levélgyűjteményével kapcsolatos oxfordi 2011-es előadása és annak publikált változata jelentős pozitív nemzetközi visszhangot keltett. Előkészíti a Pseudo-jusztinoszi Quaestiones et responsiones ad orthodoxos című, 150 fejezetből álló szöveg kritikai kiadását, amelyről nagy, ötven oldalas tanulmánya jelent meg a The Journal of Theological Studies 65 (2014) számában.

Jelentős kutatási tevékenységet folytatott a keresztény apokrif irodalom témájában is, nyomon követve annak eredeti formáját és alakváltozásait egészen a középkorig bezárólag.

Vassányi Miklós

A K81278 OTKA pályázat keretei között Hitvalló Szt. Maximos teológiáját kutatta történeti megközelítésben. A kutatómunka során számos cikk, fordítás és egy doktori értekezés keletkezett. A cikkek, ill. fordítások egy része még megjelenés előtt áll. A doktori értekezés, melynek egyik opponense a projektvezető volt, terv szerint megjelenik a Szent István Társulat Kiadójánál, amely írásos szándéknyilatkozatot adott arról, hogy a Középkori Keresztény Írók sorozatában kiadja a szöveget (sorozatszerkesztő: Dr. Sarbak Gábor DSc). A kötetet végleges formában remélhetőleg még ebben az évben le tudja adni a kiadónak. A kötet függelékében fog szerepelni 17, eddig még nem publikált Maximos-fordítás. A projekt támogatásával Vassányi Miklós több konferencián tartott előadást Maximosról.

Konferenciaelőadások az elmúlt 2 évben:

Idealizálás a patrisztikus korban. ('Idealisation and Denigration in the Patristic Era.') Hungarian Patristic Conference, Pécs, 25-27 June 2015. (Paper on the Hagiographic Traditions Concerning St Maximus the Confessor.)

Reflections on the Immediate Experience of God. Károli University of the Reformed Church in Hungary, Budapest, May 2013 (Paper on St Maximus the Confessor's theory of mystical union).

A Jézus-ima a patrisztikus korban. ("The Jesus-Prayer in the Patristic Era.") Sapientia Szerzetesi Főiskola, Budapest, March 2015. (Paper on St Maximus the Confessor's *Explanatio brevis in Orationem Dominicam*.)

Istenfogalom és istenérvek a világ filozófiai hagyományaiban. (“The Concept of God and Arguments for the Existence of God in the Philosophical Traditions of the World.”) Károli University of the Reformed Church in Hungary, Budapest, May 2014.

Magyar Patrisztikai Társaság éves konferenciája. Esztergom, Szent Adalbert Központ, 26-28 June 2014. (Paper on St Maximus the Confessor’s theology and anthropology.)

Magyar Ókortudományi Társaság éves konferenciája. Budapest, ELTE University, June 2014. (Paper on St Maximus the Confessor’s Mystagogy.)

Istenfogalom és istenérvek a világ filozófiai hagyományaiban. Károli University of the Reformed Church in Hungary, May 2014. (Paper on St Maximus the Confessor’s Christological Arguments in the Monotheism-Debate.)

A projekthez kapcsolódó megjelenés előtt álló tanulmányok, szerkesztések:

Co-edition, with A. Daróczy and E. Sepsi, of the volume *The Immediacy of Mystical Experience: European Perspectives*, accepted for publication by Springer Verlag, 2016, series ‘Sophia Studies in Cross-cultural Philosophy of Traditions and Cultures.’ (220 pp.)

“Gymnastics of the Mind: The Theory of *gymnos nous* in Maximus.” Accepted for publication in the volume *The Immediacy of Mystical Experience: European Perspectives*, Dordrecht–Berlin: Springer Verlag, 2016.

Co-edition of the volume *Istenfogalom és istenérvek a világ filozófiai hagyományaiban* (‘The Concept of God and the Arguments for the Existence of God in the world’s philosophical traditions’), with G. Kendeffy, to appear at L’Harmattan, Budapest, 2016. (Approx. 400 pp.)

“Hitvalló Maximos krisztológiai érvei a Pyrrhos-vita tükrében.” (‘Maximus the Confessor’s Christological Arguments in the Mirror of his Debate with Pyrrhus.’) Accepted for publication in the volume *Istenfogalom és istenérvek a világ filozófiai hagyományaiban* (‘The Concept of God and the Arguments for the Existence of God in the world’s Philosophical Traditions’), to appear at L’Harmattan, Budapest, 2016.

“Sergios, Sóphronios, Maximos: Birodalmi egyházpolitika és ortodox krisztológia ütközése a monotelizmus-vitában.” (‘Sergius, Sophronius, Maximus: The Clash of Imperial Church Policies and Orthodox Christology in the Debate around Monotheism.’) Accepted for publication in *Studia patrum* 7, ed. I. Bugár, Budapest: 2016.

“Az identitás kérdése Hitvalló Szt. Maximos krisztológiájában.” (‘The Problem of Identity in the Christology of St Maximus the Confessor.’) Forthcoming in the volume *Irodalom, nyelv, kultúra* (‘Literature, Language, Culture’), ed. A. Czeglédy, to be published by L’Harmattan, Budapest, 2016.

“Hitvalló Szt. Maximos: 1. *opusculum*. Bevezető és fordítás.” (‘St Maximus the Confessor: *Opuscle* 1. Introduction and translation.’) Accepted for publication in the volume of homage dedicated to Dr Z. F., ed. by B. Németh, to appear at L’Harmattan Hungary, Budapest, 2016.

“Hitvalló Szt. Maximos életrajza: Források és következtetések.” (‘The Biography of St Maximus the Confessor: Sources and Conclusions.’) Forthcoming in *Orpheus Noster*, 2016/2.

“Hitvalló Szt. Maximos életműve.” (‘The Oeuvre of St Maximus the Confessor.’) Forthcoming in *Orpheus Noster*, 2016/2.

“Hitvalló Szt. Maximos teológiája a Miatyánk rövid magyarázata alapján.” (‘The Theology of St Maximus the Confessor on the Basis of His Explanation of the *Lord’s Prayer*.’) Second edition of the paper indicated above. Accepted for publication in the volume of proceedings of the conference “The Jesus-Prayer in the Patristic Era,” ed. Cs. Ötvös, Budapest: 2016.

Megjelent tanulmányok az elmúlt 2 évben:

“Az isteni és az emberi természet egyesülésének értelmezése és jelentősége Hitvalló Szt. Maximos kisebb krisztológiai műveiben.” (‘The Interpretation and Importance of the Unification of the Divine and Human Natures in St Maximus Confessor’s Smaller Christological Works.’) *Magyar Filozófiai Szemle*, 2015/1, 165-176.

Buzási Gábor

pályázat beadásakor (2009), Buzási Gábor a szegedi Bálint Sándor Egyetemközi Valláskutató Intézet kutatója volt. 2010-től kezdve azonban adjunktusként dolgozik az ELTE BTK Ókortudományi Intézetében, így tevékenységének súlypontja az oktatásra helyeződött (heti 12 óra), az általa oktatott tárgyak pedig többségükben eltérnek a pályázat profiljától. Négy tanulmánya illeszkedik a kutatási projektbe: Az egyikben Izsák megköltözésének Órigenész-féle értelmezésével foglalkozik, egy másikban a karácsony ünnepének 4. századi eredetét vizsgálja, a harmadikban egy zsidó pszeudepigráf irat, a *József és Aszeneth* történet elemzését adja annak hellénisztikus kontextusát figyelembe véve, egy megjelenés előtt álló tanulmányában pedig a 4. századi pogány-keresztény viták egyikét elemzi a Jan Assmann által bevezetett „mózesi megkülönböztetés” fogalmának szemszögéből. Buzási ezen kívül négy könyvrecenziót jelentetett meg nemzetközi folyóiratokban (*Bryn Mawr Classical Review*, *Rhizai*, *Classical Review*). A kutató tevékenysége a projekt ideje alatt főképpen egyes pogány újplatonisták (Julianus császár, Proklosz), egyházatyák (Nazianzoszi Gergely) és hellénisztikus zsidó szerzők (Philón) vizsgálatára irányult, kutatásainak eredményét – a fenti publikációkon kívül – több hazai és nemzetközi konferencián is megosztotta a tudományos közvéleménnyel (ld. a felsorolásban).

Megjelenés előtt álló publikáció:

„Mózesi megkülönböztetés és hellénizmus a 4. században: a vallási radikalizmus természetrajzához”, in: Déri B. et al. (szerk.), *Religio(nes)*, Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Vallástudományi Központ, 2016 (AFION Könyvek 3) (megjelenés előtt) (OTKA azonosítószám feltüntetve)

Buzási Gábor OTKA-projekthez kapcsolódó konferenciaelőadásai (2010-2016)

1. "The Intellectual Journeys of Julian the Apostate to the Heaven and Beyond", *"Initiations into the Mysteries"*, International Conference at Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary, Budapest, November 20-21, 2015.
2. "Philo on the Sun and the Garment Taken in Pledge", *European Association of Biblical Studies / Society of Biblical Studies International Meeting*, Vienna, July 10, 2014.
3. "The Sun as an Image of God? - Philo of Alexandria and the Emperor Julian on the Compatibility of Plato and the Bible", *Commentating as Philosophy and the Abrahamic Interpreters*, Istanbul, July 4, 2014.
4. "Szégyellte-e Julianus császár, hogy testben él?", A Magyar Patrisztikai Társaság éves konferenciája, Esztergom, 2014. június 28.
5. "Vallási radikalizmus Julianus császár korában", XI. Magyar Ókortudományi Konferencia, Budapest, 2014. május 24.
6. "Emperor Julian on poverty and the social sensitivity of Jews and Christians", *XLII Incontro di Studiosi dell'Antichità Cristiana*, Institutum Patristicum Augustinianum, Rome, May 9, 2014.
7. "Julian the Apostate and the Pagan Interpretation of the Bible in Late Antiquity", public lecture, Center for Religious Studies, Central European University, Budapest, October 31, 2013.
8. "Platonic Eros in Late Antique Judaism and Paganism", lecture at Ilia State University, Tbilisi, September 23, 2013.
9. "Emperor Julian's Solar Theology and its Byzantine Reception", *International Conference "Byzantine Studies in Georgia - 4"*, Batumi, September 25, 2013.
10. "Emperor Julian's Experience of the Divine", *Reflections on the Immediate Experience of the Divine in the European Tradition*, Károli Gáspár University, Budapest, May 17-18, 2013.
11. "The Sun in Proclus' Theology", *Archai: Proclus Diadochus of Constantinople and his Abrahamic Interpreters*, Istanbul, December 12-16, 2012.
12. "Eros and Allegory in Hellenistic Judaism and Late Antique Paganism", International conference on *Religion and the Female Body in the Ancient Eastern Mediterranean*, Sapientia College of Theology, Budapest, May 31, 2012.
13. "De Sole et Lumine: az újplatonikus napteológia recepciója Marsilio Ficinonál", X. Magyar Ókortudományi Konferencia, Piliscsaba, 2012. május 24.
14. "Megtérésformák a késő antik zsidóságban", *A filozófia mint lelki gyakorlat (à la mémoire de Pierre Hadot)*, Piliscsaba, 2011. december 1.

15. "Julianus: egy apostata megtérése", *Conversio – vallástudományi konferencia*, ELTE, Budapest, 2011. szeptember 23-24.
16. "Transpositional Hermeneutics in Philo of Alexandria", *International Symposium on Transpositional Hermeneutics*, Institut für Judaistik, Universität Wien, May 8-9, 2011.
17. "Julianus császár naphimnusza és a karácsony eredete", *Ókortudományi Társaság* felolvasóülés, Budapest, 2010. december 17.
18. "Napszimpolika a József és Aszeneth történetben", *100 éves az ókori keleti kultúrák kutatása és oktatása az ELTE Bölcsészettudományi Karán*, Budapest, 2010. október 29-30.
19. "Abraam theurgos – avagy hogyan lett Ábrahám a pogány újplatonisták hőségé", IX. Magyar Ókortudományi Konferencia, Pécs, 2010. május 20-22.

Ötvös Csaba

A pályázat beadásakor (2009), Ötvös Csaba a szegedi Bálint Sándor Egyetemközi Valláskutató Intézet kutatója volt. 2012-től kezdve azonban ez a pozíció megszüntetésre került, és más jellegű munkát kellett végeznie.

Ötvös Csaba projektjének (Ádám alakja a zsidó, keresztény és a gnosztikus hagyományokban) az eredeti terv szerint kettős célja volt. Az első a korai keresztény antropológia eredetének vizsgálata a kortárs teológiai, filozófiai és vallásos kultúrákban. Másodsorban pedig a annak a teológiai folyamatnak a feltérképezése, amelyben a különböző doktrinális irányok megütköztek.

A célok részben teljesültek, de a vizsgálatok fókusza is megváltozott részben az évek alatt. A legtöbb előadás és a megjelent tanulmányok főként a gnosztikus spekulációk vizsgálatára korlátozódott. Ezek a gnosztikus szövegekben leírt történet lépéseit követte, és foglalkozott az ember, Ádám teremtésétől a paradicsomból való kiűzés különböző értelmezéseivel.

A készülő tanulmánykötetben ezek a vizsgálatok egészülnek ki a kortárs keresztény és zsidó hagyományok elemzéseivel, és arra tesznek kísérletet, hogy a három hagyomány együttesen legyen megszólaltatható az egyes részvizsgálatokban.

Az eredeti tervben szereplő szír anyag (Aphrahat és Szent Efrém) vizsgálata a kérdés komplexitása miatt kikerült a tanulmányok spektrumából.

A szisztematikus vizsgálat átfogó megközelítést ígér a keresztény teológia és antropológia megjelenéséhez, korai változásához, az alapvető kérdések és teológiai nézőpontok formálódásához. A vizsgálat továbbá tisztázza a zsidó hagyomány tanításainak hatását a keresztény hagyomány alakulására, illetve ezekben a teológiai trendekben helyezi el a különböző gnosztikus iskolák spekulációinak főbb antropológiai aspektusait. Mindezek együttese a korai századok teológiai vitáihoz is érdemi információkkal szolgál.

A kutatások rámutattak az alapvető hasonlóságokra, amelyek a születő keresztény teológiai antropológia képviselői, az apológéták (Jusztinosz, Irenaeus, Tertullianus, Alexandriai

Kelemen és Órigenész), az alexandriai zsidó hagyomány (Philón) és a gnosztikus szerzők és iskolák (Nag Hammadi Könyvtár és a kódexek, kiegészítve a hereziológiai anyagokkal) közötti polémiák sarokpontjait jelentették.

A kutatás eredményei a korai kereszténység doktrinális sokszínűségének mélyebb megértését szolgálhatja három főbb kérdésben: a krisztianizált gnózis, a születő (proto-orthodox) keresztény teológia és a korai zsidó hagyomány.

A projekt keretében, 2013-ban megvédte doktori tézisé (cum laude), címe: *A hasonmás - A Cím nélküli irat a világ eredetéről (NHC II,5) c. traktátus teremtetési narratívájának elemzése*. A dolgozat módosított verziója publikálásra készül

A projekt ígéretei között szereplő könyv előkészületben van (munkacím: A paradicsom árnyai. Antropológiai konstrukciók a Kr.u. első három században. Várható megjelenés 2016.). Az eddig elkészült fejezetekben a kopt idézetek fordítását Egedi Barbara, a latin szövegrészek fordítását Németh Csaba nézte át.

Megjelenés alatt (OTKA azonosítószámmal):

A fénylő égi kép. Az Emberfia alakjai az antik gnózisban. A KRE konferencián elhangzott előadás alapján készült dolgozat.

Királyok és királynéülők. Hatalom, teológia és antropológia az antik gnózis hagyományaiban.

A Magyar Patrisztikai Társaság XIII. országos konferenciáján elhangzott előadás.

A Paradicsom árnyai. Antropológiai tanítások a gnosztikus és a hereziológiai hagyományokban (Tanulmánykötet) A 10 tervezett tanulmányból 8 lektorált (a kopt fordításokat Egedi Barbara, a latin fordításokat Németh Csaba ellenőrizte. A kötet kiadását a L'Harmattan kiadó vállalta. (Várható megjelenés 2016)

A projekthez kapcsolódó konferencia-előadások

- 2010 Tett és ismeret. Etika és mítosz egy gnosztikus traktásban.
Magyar Ókortudományi Társaság konferenciája, Pécs
- 2010 Shadow and the matter. The figure of Demiurge in the *Writing without Title* (NHC II,5)
„Invention, Rewriting, Usurpation”. Discursive Fights over religious Traditions in Antiquity. Aarhus, Dánia
- 2010 „A törvény a fa volt.” A Paradicsom fája és az ítélet értelmezése néhány nag hammati traktátusban
Magyar Patrisztikai Társaság konferenciája, Kecskemét
- 2010 „Day One” in the Gnostic Myth of Creation in the *Writing without Title* (NHC II,5).
Literary Crossroads. International Conference on Classical and Byzantine Literature. Brno, Csehország.
- 2010 A sivatag ajándéka. Igazság koncepciók a késő antik gnosztikus rendszerekben. Sapientia nap az Igazságról. Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola, Budapest.
- 2010 Az arkhón és az égi ember. Önkinyilatkoztatások a nag hammati iratokban. GFHF Konferencia, Szeged
- 2011 The fourth race. The concept of “generation without king” in the *Writing without Title* (NHC II,5)
Political Power and Ideology in Biblical and Extra-Biblical Tradition. Sapientia, Budapest
- 2011 „és köntösödre sorsot”. A bőrruha értelmezései az antik keresztény és a gnosztikus hagyományokban
Misztika és antropológia a keresztény ókorban és középkorban. KGRE, Budapest
- 2011 A szégyen és a dicsőség ruhái a korai keresztény hagyományokban.
GFHF Konferencia, Szeged
- 2011 Lélek és por. Szentlélek és Szophia az antik gnózis antropogóniai mítoszaiban
Magyar Patrisztikai Társaság konferenciája, Kecskemét
- 2011 Adam or Adams. Genesis and the mythical anthropology in the *Writing without Title* from Nag Hammadi (NHC II,5).

- „Rewritten Bible” after 50 years. Texts, Terms or Technics? KGRE, Budapest
- 2011 A láthatatlantól a láthatóig. Hit és ismeret viszonya az antik gnózis hagyományaiban.
- A vallásfogalmak sokfélesége. KGRE, Budapest
- 2011 A hit értelmezései az antik gnózisban.
- GFHF Konferencia, Szeged
- 2012 Szemet szemért? A bűn és az átok értelmezése a kopt gnosztikus könyvtárban.
- Bűn-vallás.Kegyelem. WJLF Vallástudományi Intézet Konferenciája, Budapest
- 2012 Az idegen képmás. Antropológia és mitologikus értelmezés a Cím nélküli iratban (NHC II, 5)
- Szöveg és Hagyomány X. Magyar Ókortudományi Konferencia. PPKE BTK Piliscsaba
- 2012 The Likeness and the Body. The concepts of the First Woman in the Gnostic Tractates from Nag Hammadi.
- International Conference on Religion and Female Body in Ancient East and Mediterranean. Sapientia College of Theology, Budapest
- 2013 Királyok és királynéülők. Hatalom, teológia és antropológia az antik gnózis hagyományaiban.
- Vallás és hatalom az egyházatyák korában. A Magyar Patrisztikai Társaság XIII. országos konferenciája. Nyíregyháza, 2013. jún.27-29.
- 2014 A fénylő égi kép. Az égi Ádám alakjai az antik gnózisban.
- Istenfogalmak és istenérvek a világ filozófiai hagyományaiban.
- KRE, Budapest, 2014, máj.9-10.
- 2014 *A vizek láttak téged.* Lábjegyzet Nag Hammadiból a szentségek korai keresztény szimbolikájához
- XI. Magyar Ókortudományi Konferencia, Budapest, 2014. máj. 22-24.
- 2014 A teremtettest. Antropológiai koncepciók a gnosztikus hagyományokban.
- Test és társadalom a patrisztikus korban. A Magyar Patrisztikai Társaság XIV. országos konferenciája, Esztergom, 2014. jún. 26-28.

Ötvös Csaba a projekt keretében fő feladatként Ádám alakját dolgozta fel a zsidó, keresztény és gnóosztikus hagyományban. A korai keresztény antropológia kifejlődését vizsgálta, továbbá annak kapcsolatát a korabeli teológiai, filozófiai és vallási doktrínákkal. Megmutatta, mik voltak a tanbeli konfliktusok fő tendenciái és témái a korszakban. Kutatta a Nag Hammadi könyvtár gnóosztikus anyagainak Ádám teremtésére és a paradicsomból való kiűzetésére vonatkozó szövegeit. A következő patrisztikus szerzőket vonta be vizsgálódási körébe: Juszminosz, Irenaeus, Tertullianus, Alexandriai Kelemen, Órigenész.

A projekt időtartama alatt 20 konferenciaelőadást tartott, hetet nemzetközi, tizenhárom hazai konferencián. 19 tanulmányt publikált.

Megjelenés alatt:

A fénylő égi kép. Az Emberfia alakjai az antik gnózisban. A KRE konferencián elhangzott előadás alapján készült dolgozat. (Megjelenés alatt)

Királyok és királynéülők. Hatalom, teológia és antropológia az antik gnózis hagyományaiban.

A Magyar Patrisztikai Társaság XIII. országos konferenciáján elhangzott előadás. (Megjelenés alatt)

Androgün és férfi és nő. A nő teremtésének (Gen 1,27 és 2,21—22) értelmezési hagyományai az antik gnózisban. Az MPT XII. országos konferenciáján elhangzott előadás. (Megjelenés alatt)

Female body? Footnotes on the theology of the First Woman's birth stories in the Gnostic Tractates from Nag Hammadi. Az International Conference on Religion and Female Body in Ancient East and Mediterranean c. konferencián elhangzott előadás. (Megjelenés alatt: Xeravits, G. (ed.): Religion and Female Body in Ancient Judaism and its Environment. De Gruyter. 225-245.

Kéziratban található – előrehaladott állapotban: A Paradicsom árnyai. Antropológiai tanítások a Kr. u. első három században. (Tanulmánykötet) A 10 tervezett tanulmányból 7 lektorált (a kopt fordításokat Egedi Barbara, a latin fordításokat Németh Csaba ellenőrizte. A kötet kiadását a L'Harmattan kiadó vállalta.

Németh Csaba

A pályázat beadásakor (2009), Németh Csaba a szegedi Bálint Sándor Egyetemközi Valláskutató Intézet kutatója volt. 2012-től kezdve azonban ez a pozíció megszüntetésre került, és más jellegű munkát kellett végeznie. Ettől függetlenül 2013-ban Németh Csaba megvédte angol nyelvű PhD értekezését a CEU-n a szent-viktori iskola témájából. Kutatásai a patrisztikus antropológia továbbélésére koncentráltak, Ágoston, Pseudo-Dionüsziosz Areopagita, Nagy Szent Gergely preskolasztikus és skolasztikus recepciójára. Az antropológián belül mindenekelőtt a visio beatifica és a kontempláció vonatkozásait kutatta.

Megjelenés előtt áll: “Ascending to the third heaven? A missing tradition of Latin mysticism.” (a KGRE “Reflections on the immediate experience of God in the European tradition” konferenciájának konferenciakötetében)

kéziratban van:

Hugo de Sancto Victore: Didascalicon (fordítás kommentárral)

The Peripsichen Augustini (cikk, egy szövegkiadás bevezetővel)

Az OTKA-projekthez kapcsolódó előadások jegyzéke:

“Richard of St. Victor on the (in)expressibility of spiritual experiences.” BIRTHA Postgraduate Medieval Conference 2010: Language and Silence. Centre for Medieval Studies, University of Bristol. Bristol, 2010. 02. 26-27.

“Fabricating philosophical authority in the twelfth century: the case of the *De septem septenis*” Seeing, Hearing, Reading and Believing. Authorities in the Middle Ages. Helsinki, 2010. 10. 20-23.

„Mózes a felhőben – latin olvasatok” A Magyar Patrisztikai Társaság X. konferenciája, 2010. 06. 24-26.

„A bűnbeesés előtti istenismeret a Szentenciáskönyv első kommentárjaiban”. A „Hit és tudomány -- határok nélkül” konferencia. Szeged, Gál Ferenc Hittudományi Főiskola, 2010. 10. 26.

„Felvétetett a harmadik égbe. Extázis és exegézis problémái a nyugati misztikában”. a Kerényi Károly Szakkollégium „Kerényi 20” konferenciája, PTE BTK Pécs, 2013.05.09.

„De specula prospicientes. Patrisztikus szövegek adaptációi Hugo de Sancto Victore írásaiban”. A Magyar Patrisztikai Társaság XIV. konferenciája. Esztergom, 2014. 06. 26-28.

Megjegyzések a projekt végrehajtásával kapcsolatban

Végezetül szeretnék néhány olyan megjegyzést fűzni a beszámolóhoz, amelyben szakmai és gazdasági kérdésekkel is foglalkozom.

A pályázat eredetileg különösebb problémáktól mentes konzorciális pályázatként indult, amelynek gazdája a Pécsi Tudományegyetem volt. Az első év az OTKA-szerződések befagyasztásával indult – természetesen ez alatt az idő alatt is folytattuk a kutatási tevékenységet. A következő évektől kezdve a bürokratikus szabályok egyre nagyobb terheket róttak ránk, minden költség elszámolása hosszadalmas levelezést és dokumentációt igényelt a projektvezető részéről. Ráadásul az utóbbi években gyakorlatilag már nem konzorciális formában működünk, mert – új szabályozás miatt – az egyetem az OTKA-forrásból egyetlen olyan személy dologi költségét sem fedezte, aki nem volt szerződéses kapcsolatban az intézménnyel. A lektorálásra tervezett összeg nagy része bent maradt a büdzsében, mert először a kifizetések lassúsága riasztotta el a közreműködőket, utána pedig megszűnt annak a lehetősége, hogy pécsi egyetemi kolléga céges formában ellássa a lektorálás feladatát. Mivel a költségvetés kizárólag dologi kiadásokra nyújtott forrást, egyéb jellegű megbízásra nem volt lehetőség. Pécsen az egyetemen kívül nincs olyan szakember, aki el tudná végezni a lektorálási feladatokat, amelyek folyamatos közös munkát feltételeznek.

A különböző eszközbeszerzési tilalomról szóló kormányrendeletek hátráltatták a beszerzéseket, és a beszerzések központosítása lelassította a folyamatokat. Így pl. egy 2015. májusában rendelt laptopot 2016. februárjában kaptam meg, egy februárban rendelt nyomtató a mai napig nem érkezett meg.

Jórészt ezek az okok indokolták, hogy kétszer is sor került – kérésemre – a pályázat futamidejének meghosszabbítására. Ez hozzájárult ahhoz, hogy összességében a tervezett projekt minden eleme megvalósuljon, illetve, amely pontokon hiányok alakultak ki, azokat egyéb többlet-teljesítések ellensúlyozzák.

Szeretném még jelezni, hogy némileg aggályosnak tartom azt, hogy az OTKA megszüntetése után az új NKFIH elektronikus rendszerben a támogatás feltüntetése esetében egyszerűen kicserélték az OTKÁ-t az NKFIH-ra, így utólag az szerepel, hogy a publikációkban feltüntettük az NKFIH támogatást. Valójában minden olyan publikációban, ahol szerepel a támogatás ténye, az „OTKA” megnevezés és projektazonosító szerepel. Így az NKFIH támogatás feltüntetése szoros értelemben nem hiteles adat. Mivel az OTKA megszűnt, az utolsó egy-két évben már nem mindig tüntettük fel a támogatás tényét, csak a régebben leadott anyagokban.